
SKRIVNOST KABINETA 209 B

Prispevek predstavlja zbirko 12.000 pesmi slovenskega NOB-pesništva, ki je nastala pod vodstvom Borisa Paternuja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani v 1970. letih, posebej njeno spregledano in neuporabljeno digitalno verzijo, o kateri priča računalniški iztis kataloga iz let 1980 in 1981. Gre za enega prvih stikov slovenske književnosti z računalniki. Pospletenje zbirke se začne s ponovno digitalizacijo kataloga. Zavarovalo bo občutljivo unikatno gradivo pred uničenjem in zelo povečalo njegovo uporabnost, npr. za stilometrične analize in za identifikacijo nepodpisanih verzov na več kot tisoč slovenskih partizanskih spomenikih.

Ključne besede: slovensko odporniško pesništvo, podatkovna zbirka, digitalizacija

Zbirka slovenskega NOB-pesništva

V kabinetu 209 b na slovenistiki Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani na Aškerčevi cesti 2 se nahajajo tri omare s kakimi 150 fascikli gradiva in 16 katalognimi škatlami, rezultat večletnega raziskovalnega projekta Borisa Paternuja o slovenskem odporniškem pesništvu 1941–1945. Gradivo obsega okrog 12.000 pesmi 2437 avtorjev. Paternu, čigar ime je svojčas stalo na vratih kabineta 209 b, se je zbiranja in raziskave lotil v svojem seminarju na takratnem Oddelku za slovanske jezike in književnosti leta 1970, leta 1986 pa je v spremni besedi k prvi knjigi monografije o slovenskem pesništvu upora zapisal, da je naloga v glavnem dokončana, čeprav gradivo še kar priteka. Projekt z naslovom Slovensko pesništvo upora je kmalu prerasel meje seminarja. Pod streho sta ga vzela Raziskovalna skupnost SRS (danes bi rekli ARRS) in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete UL. Poleg 53 študentov, ki so v seminarju napisali diplomske naloge, je angažiral 14 sodelavcev pri Slavističnem

društvu Slovenije (Sekcija za zbiranje slovenskega NOB pesništva 1941–1945),¹ 22 drugih sodelavcev,² 20 izdelovalcev kartotek in več deset informatorjev, pomočnikov in svetovalcev, skupaj precej več kot sto ljudi.

Diplome

49 od 53 diplom, ki so nastale v okviru projekta med letoma 1971 in 1991, hrani Knjižnica Oddelka za slovenistiko in Oddelka za slavistiko v okviru Osrednje humanistične knjižnice (OHK) na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V Cobissu jih ni, njihov seznam dobimo zgolj iz spletne Zbirke študijskih nalog na Slovenistiki (zbirka vsebuje nad 2800 bibliografskih enot), če v iskalno polje vtipkamo izraz *slovensko pesništvo upora*:³

1. Aleksandra Kovačič. Slovensko narodoosvobodilno pesništvo na Primorskem
2. Tone Fink. Partizansko pesništvo po bolnicah na Gorenjskem in na osvobojenem ozemlju v Beli [k]rajini
3. Marija Stanonik. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 na Gorenjskem
4. Cita Kostevšek. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo na mariborskem območju
5. Dušanka Stepančič. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo
6. Marija Stritar. Narodnoosvobodilno pesništvo od 1941–1945 (PK SKOJ 37/6 IZDG)
7. Iztok Razdrih. Narodnoosvobodilno pesništvo na Notranjskem
8. Marjana Pakiž. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Muzej Kočevje)
9. Alenka Ambrožič. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Muzej ljudske revolucije Slovenj Gradec)
10. Andreina Troha. Slovensko pesništvo upora (izgubljeno)
11. Mirka Pestelj. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 na Primorskem (Goriški muzej)
12. Sonja Cestnik. Narodnoosvobodilno pesništvo (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani)

¹ Mari Avguštin, Tiha Dobravec, Janez Dolenc, Berta Golob, Slavica Hegeduš, Martin Kadivec, Marija Kozar - Mikič, Darja Krek, Anica Mahnič, Mirko Mahnič, Fani Moljk, Jožica Rode, Jože Škufca, Antonija Valentinčič.

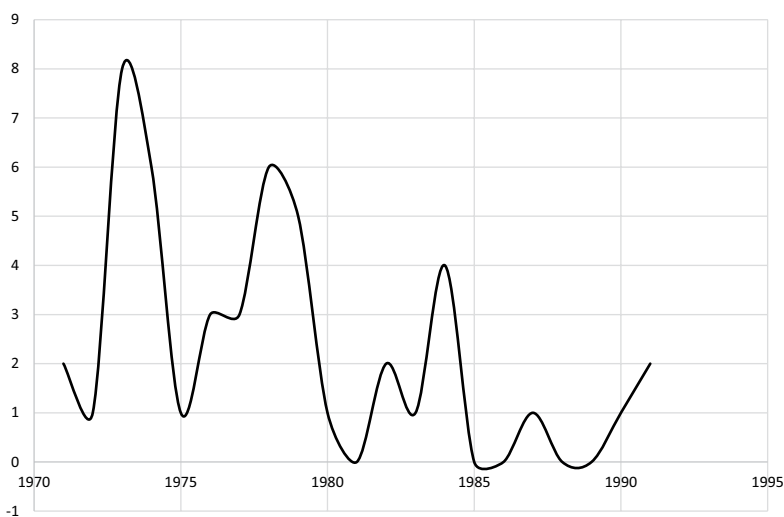
² Ana Benedičič, Lučka Čehovin, Ksenija Ferluga, Mimica Dernikovič, Metka Dovečar, Eva Einspieler, Jožica Gelb, Šarlota Godnič, Barbara Hočevnar, Alenka Lauko, Irena Novak - Popov, Irena Orel, Irena Oset, Nada Pacek, Breda Petrovčič, Angelca Pogelšek - Pivk, Marjeta Perbil, Alenka Pirih, Manca Škoberne, Mojca Šoštarke, Nada Verbič, Nevenka Videk.

³ Zaporedne številke diplom le v grobem ustrezajo zaporednosti njihovega nastanka.

13. Marjana Starc. Narodnoosvobodilno pesništvo upora (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, fascikel 37, mape 1-5 in 8; Dodatek: NUK – rokopisni oddelek, P 1 – 2714 in avtorji s terena)
14. Ana Vuga - Vogel. [Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo] Gradivo muzeja v Gorici (?)
15. Marjana Perme. Narodnoosvobodilno pesništvo (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani)
16. Marjeta Šerak. Narodnoosvobodilno pesništvo (Belokranjski muzej v Metliki)
17. Vida Dežman. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 na Gorenjskem
18. Irena Goričan. Narodnoosvobodilno pesništvo (Muzej revolucije Celje)
19. Ada Lozar. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Notranjski muzej v Postojni)
20. Cvetka Tropenauer. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Muzej NOB v Ljutomeru; ŽKT Ravensbrück)
21. Ljudmila Stanonik. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 (Slovenski šolski muzej)
22. Alenka Božič. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo na Tolminskem
23. Mira Erjavec. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo v glasilih
24. Katjuša Kopáč - Šorli. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo na Gorenjskem
25. Živa Gruden. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo v gradivu Narodne in študijske knjižnice v Trstu
26. Marija Vintar. Narodnoosvobodilno pesništvo
27. Olga Rebula. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo na Koprskem
28. Jerica Ambrož. Slovensko NOB pesništvo 1941–1945
29. Nada Sever. Slovensko NOB pesništvo 1941–1945
30. Andrej Dular. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Dolenjski muzej Novo mesto, Dolenjska)
31. Irena Petkovšek. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Povojno časopisje: reviji Borec, Obzornik)
32. Milena Lavrenčič - Lapajne. [Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo] Pesmi iz zapuščine Andreja Budala
33. Slavica Šumatič. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Muzej NOB Ptuj)
34. Mojca Škrabec. Slovensko NOB pesništvo 1941–1945 (Arhiv RTV Ljubljana, Dolenjski muzej Novo mesto, Dokumentacijski arhiv MGL)
35. Nataša Calzi. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 (s posebnim poudarkom na Primorsko)

36. Silva Ocepek. Narodnoosvobodilno pesništvo s pogledom na mladinsko književnost in pesemska besedila avtorjev s terena
37. Doroteja Dolar. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Revirski muzej revolucije v Trbovljah)
38. Aleša Bučar - Valič. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (Glasbeno-narodna sekcija Inštituta za slovensko narodopisje SAZU)
39. Zdenka Primožič. Neznano NOB pesništvo na Slovenskem v letih 1941–1945
40. Irena Roglič. NOB pesništvo Toneta Seliškarja in Mileta Klopčiča
41. Lilijana Gustinčič. Pesništvo Jožeta Šmita in Petra Levca iz vojnih let 1941–1945
42. Nataša Sedej. Vojno pesništvo Iga Grudna
43. Mirjam Podsedenešek. Pesništvo Jožeta Javorška v letih 1941–46
44. Veronika Fišer. Pesništvo Ceneta Vipotnika, Jožeta Udoviča, Antona Vodnika, Boža Voduška iz časa NOB 1941–1945
45. Neva Reščič. Pesništvo Pavla Golie, Frana Oniča, Karla Široka, Ludvika Mrzela iz časa NOB 1941–1945
46. Lidija Cerk. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 (Časopisi B–C)
47. Mojca Marn Strnad. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 (Zborniki in koledarji)
48. Zdenka Klep. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945
49. Marija Čivnik. Slovensko pesništvo upora (izgubljeno)
50. Jelka Šprogar. Slovensko pesništvo upora (izgubljeno)
51. Helena Vovk. Slovensko pesništvo upora (izgubljeno)
52. Barbara Kumer - Oman. Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–45 Študijske in osrednje pokrajinske knjižnice v Sloveniji
53. Draga Lorger. Neznano NOB pesništvo 1941–1945 (gradivo v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja)

Dinamika zaključevanja diplom o slovenskem NOB-pesništvu v Paternujevem seminarju je bila takale:

Grafikon 1: Zaključne letnice diplom iz slovenskega NOB-pesništva.

Oddelek se ponaša z zbirko Diplomske naloge⁴ z več kot 800 zaključnimi izdelki s polnimi besedili. Tam bi se nekoč v prihodnosti lahko znašli skenirani unikati ohranjenih 49 diplom, če bi se izkazalo, da je pot v Repozitorij UL, kjer bi bila njihova hramba najprimernejša, preveč zapletena. Doslej se v skeniranje in OCR svoje diplome ni podal še noben tedanji diplomant. Glede na to, da jih je precej starih čez 70 let, tega od njih tudi ni pričakovati, pobudo bi morala prevzeti inštitucija, tj. slovenistična knjižnica pri Osrednji humanistični knjižnici, najprej pa bi seveda morala poskrbeti za njihov zapozneli vnos v Cobiss.

Pesemsko gradivo

Vsako diplomsko nalogo spremlja fascikel (ali več njih) z oštevilčenim pesemskim gradivom in drugimi dokumenti (seznami, vnosni obrazci ipd.). Fascikli so naslovljeni z začetnicami imen sodelavcev in si na policah v omari ne sledijo abecedno, ampak verjetno po nastanku. Poleg fasciklov, ki so jih pripravili študentje, so tu še fascikli sodelavcev iz Slavističnega društva Slovenije in drugih. Za lažjo orientacijo jih navajam abecedno in brez razlikovanja statusa:⁵

⁴ Glede na eksistenčne težave, ki jih ima ta zbirka (Miran Hladnik. O zapletu z diplomami na ljubljanski slovenistiki, 2017), je beseda »ponaša« morda napačna.

⁵ Šest začetnih sodelavcev nima fascikla s svojim imenom. Za hitrejšo znajdenje predlagam prerazporeditev fasciklov po abecedi.

?	Marija Čivnik	Ko	Aleksandra Kovačič
?	Fani Moljk	Kr	Darja Krek
?	Jože Škufca	Ks	Cita Kostevšek
?	Eva Einspieler	Ku	Barbara Kumer Oman
?	Barbara Hočevnar	LA	Milena Lavrenčič Lapajne
?	Marjeta Perbil	LC	Lidija Cerk
AG	Mari Avguštin	Lo	Ada Lozar
AL	Alenka Lauko	LS	Ljudmila Stanonik
Am	Alenka Ambrožič	Ma	Mojca Marn Strnad
AV	Antonija Valentinčič	MD	Mimica Dernikovič
Be	Ana Benedičič	MH	Anica Mahnič
BG	Berta Golob	MM	Mirko Mahnič
Bo	Alenka Božič	MP	Mirjam Podsedensek
BP	Breda Petrovčič	MŠ	Manca Škoberne
Ca	Nataša Calzi	Mu	Marija Kozar Mukič
Ce	Sonja Cestnik	No	Irena Novak Popov
CT	Cvetka Tropenauer	NP	Nada Pavec
Če	Lučka Čehovin	NS	Nataša Sedej
De	Vida Dežman	NV	Nevenka Videk
DL	Draga Lorger	Oc	Silva Ocepek
Do	Doroteja Dolar	Or	Irena Orel
Du	Andrej Dular	OS	Irena Oset
DV	Metka Dovečar	PA	Alenka Pirih
Er	Mira Erjavec	Pe	Mirka Pestelj
Fe	Ksenija Ferluga	Pl	Irena Petkovšek
Fi	Tone Fink	Pm	Marjana Pakiž
Ge	Jožica Gelb	Po	Angelca Pogelšek Pivk
Go	Irena Goričan	Pr	Marjana Perme Viršek
Gr	Živa Gruden	Re	Olga Rebula
Gu	Lilijana Gustinčič	Rl	Iztok Razdrih
HE	Slavica Hegeduš	Ro	Irena Roglič
HV	Helena Vovk	Ro	Jožica Rode ⁶
JA	Jerica Ambrož	Rš	Neva Reščič
JD	Janez Dolenc	Sc	Marjana Starc
KA	Martin Kadivec	Se	Nada Sever
Kl	Zdenka Klep	Si	Duška Stepančič

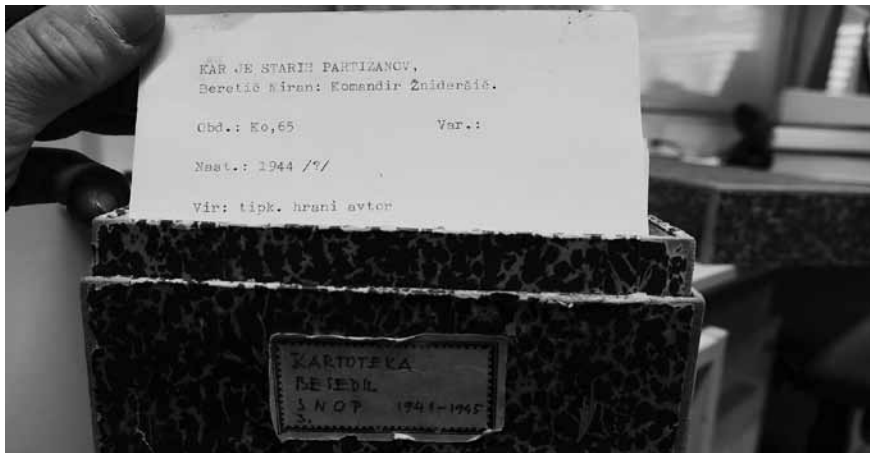
⁶ Pomotoma identični krajšavi Ro bo treba razločiti.

SM	Marija Stanonik	TD	Tiha Dobravec
Sr	Marija Stritar	Tr	Andreina Troha
Še	Marjeta Šerak	Va	Aleša Valič
ŠG	Šarlota Godnič	Ve	Nada Verbič
Šk	Mojca Škrabec	VF	Veronika Fišer
ŠM	Mojca Šoštarco	Vi	Marija Vintar
Šo	Katjuša Kopač Šorli	Vo	Ana Vuga Vogel
ŠP	Jelka Šprogar	ZP	Zdenka Primožič
Šu	Slavica Šumatič		

Stalni sodelavki pri projektu sta bili Marija Stanonik in Irena Novak Popov. Marija Stanonik se je projektu pridružila leta 1972, ko je pri Paternuju prijavila diplomsko nalogo iz NOB-pesništva. 320 strani obsežno zaključno delo, datirano 1973, je zagovarjala med prvimi in se po diplomi leta 1974 zaposlila na ZRC SAZU. Kljub temu je še naprej delala pri projektu, vse do leta 1980, ko je njene naloge prevzela Irena Novak Popov. Nova moč je dobila status strokovne sodelavke. Cilj projekta je bil izdaja znanstveno komentirane antologije v več knjigah. Prva knjiga antologije z naslovom *Slovensko pesništvo upora* je izšla leta 1987 pri založbah Mladinska knjiga in Partizanska knjiga. Za nadaljevanje potem založbi nista imeli sredstev ali volje in projekt je rešila Dolenjska založba v Novem mestu pod urednikom Francijem Šalijem v sodelovanju z Znanstvenim inštitutom Filozofske fakultete, kjer so 1995–1997 izšle preostale tri knjige, leta 1998 pa še ponatis prve knjige. Prvi dve knjigi imata podnaslov *Partizanske*, tretja *Zaledne* in četrta *Zaporniške in taboriščne, izgnanske, iz tujih enot*, v njih je skupaj približno 2300 pesmi ali ena petina zbranega gradiva. Pri prvi knjigi sta ob uredniku Paternuju zapisani pomočnici Marija Stanonik in Irena Novak Popov, pri nadaljnjih samo še Irena Novak Popov. Izpuščam poglavje o recepciji antologije in drugih objavah, temelječih na projektu. Naj povzamem le, da so snovalci izpolnili svoj cilj: napravili so izbor najkvalitetnejše oz. najbolj reprezentativne poezije iz časa NOB.

Zagonetni iztisi

V kabinetu 209 b se ob fasciklih s teksti in katalognih škatlah nahajajo še štiri škatle računalniških izpisov na perforiranih listih dimenzije 38,5 x 31 cm. Nanje sem postal pozoren ob ogledu omar z gradivom 4. junija 2021 v spremstvu Irene Novak Popov in Andraža Ježa. Lične, v posivelo modro platno oblečene škatle so bile izdelane najbrž prav za hranjenje takih računalniških iztisov. Iztis je orientiran na daljšo prepognjeno stran lista (ležeče). V prvih treh škatlah je abecedno urejen Avtorski katalog Zbirke pesmi SNOB, v četrti škatli pa je pet svežnjev iztisov te iste zbirke, urejenih po fasciklih. Iztisi, opremljeni z letnicami nastanka 1980 in 1981, poznajo samo velike tiskane črke.

Slika 1: Stran računalniškega iztisa.

Avtorski katalog v treh škatlah z naslovom Kazalo na nalepkah je organiziran takole:

1. A–J: strani 1–216 (ABRAM RADO | POLJUBIL SEM DAN NAŠE ZMAGE (SLOVO OD GOZDA) | KO160 – JUŠ | VELIKA NOČ JE BILA PRED VRATI (NAŠE KOKOŠI) | PE256
2. K–R: strani 217–461 JUŠ | VEČ – R. B. | Z OTOKA
3. S–W: strani 462–688 R. R. | ZLAT [...] – (TS) | WAS KANN ES [...]

Na posamezni strani so trije stolpci katalognega izpisa naslovljeni AVTOR, PRVI VERZ (NASLOV), SIGNATURA. Vsaka stran izpisa vsebuje 15 enot. Avtorska imena se začnejo s priimkom, kadar pa pravo ime ni poznano, so tam kratice ali psevdonim, pri anonimnih besedilih je rubrika prazna, pri prevodih pa je v oklepaju redaktorska oznaka. Vsebina drugega stolpca je iz dveh vrstic: v prvi vrsti so besede prvega verza pesmi, v drugi vrstici pa je v oklepaju naslov pesmi. Kadar pesem nima naslova, je med oklepajema prazen prostor. Tretji stolpec je stolpec s signaturo in kaže na fascikle, npr. CT119 usmerja na 119. enoto fascikla z gradivom za diplomsko nalogo Cvetke Tropenauer.⁷

⁷ Tam so navedeni tudi sestavljavci kartotek: Vanda Bedenk - Jeglič, Branka Bezeljak, Metka Čuk, Karin Dobnik, Ina Ferbežar, Majda Fister, Ladica Herblan, Tanja Hojker, Boža Ivanuša, Vesna Javornik, Mojca Kranjc, Manja Lavrinec, Marjana Mlinar, Marija Modic, Alenka Nemeč, Majda Perne, Maja Petkovšek, Janez Skela, Marija Verlič, Marjana Wagner. Z delom in nasveti so posebej pomagali: Marjeta Čampa, Vinko Vrabc, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Matija Žgajnar, Tone Avsec, Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, Marjan Oswald, NUK, Sonja Šefman, Zveza Združenj borcev Slovenije, Ljubljana, Milena Štrajnar, Milan Vogel, TV T5, Ljubljana, Janez Kos, Mestni muzej Ljubljana, † Drago in Minka Pahor, Narodna in študijska knjižnica, Trst, dr. Teodor Domej, Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, Janko Messner, Društvo slovenskih pisateljev Avstrije, Celovec, Marjan Brečelj, Nova Gorica, Emil Cesar, Ljubljana, Drago Druškovič, Ljubljana, † Radoslav Hrovatin, Ljubljana, Anita Hudl, Pliberk, Erna Muser, Ljubljana, Boris Pangerc, Trst, Ivanka Počkar, Brežice, Viktor Smolej, Ljubljana, † Črtomir Šinkovec, Ljubljana, Terezija Traven, Ljubljana, Slavica Zorko, Brežice, † Beno Zupančič, Ljubljana, Viktor Žakelj, Žiri.

V glavi izpisa v prvi škatli je uporabniško ime BOJANOO-RRI,⁸ snopi nenatrganih listov v naslednjih škatlah nimajo glave z uporabniškim imenom.

Celotni avtorski katalog obsega 688 strani s po 15 enotami, kar znese 10.320 enot. To je okrog 2000 enot manj, kot naj bi po izjavi Borisa Paternuja v uvodu prve knjige monografije leta 1986 obsegala celotna zbirka. Ker je tam zapisal tudi, da gradivo še kar priteka, smemo domnevati, da je računalniški iztis iz časa, ko zbirka še ni bila zaključena, in da se je po letu 1981 okrepila za 2000 enot. S tem niso izključene druge razlage različnosti obsega zbirke: izpusti enot pri vnašanju v računalnik iz površnosti, odsotnost enot zaradi ukaza ali zaradi programske napake, kot posledica redakcijskega združevanja variant.

V četrti škatli se nahaja petero izpisov iste zbirke, tokrat urejenih po fasciklih, v glavi in nogi svežnji vsebujejo nekaj več podatkov za identifikacijo. Vsakega od njih je izdelal drugi uporabnik ali pa isti uporabnik z drugim uporabniškim imenom, vsi so tudi datirani:

1. RB0BNGQ-RR 9. 12. 1980, 118 str. (= 1770 enot)
 ČITANIH ZAPISOV: 1926
 PRAVILNIH ZAPISOV: 1916
 NAPAČNIH ZAPISOV: 10
 TVORJENIH ZAPISOV: 1770

Popis vsebuje 9 fasciklov (KO-01, KO-17 /, FI-01, FI-02, SM-02, SM-03, SM-04, BO-01, SM-); ob vsakem je opomba, da je »ZAPIS NEPOPOLEN«. Spet je na vsaki strani po 15 enot, izpis je enako kot v avtorskem katalogu iz treh stolpcev. Enote so urejene najprej po signaturah map, znotraj tega pa po abecedi prvih verzov. Signature si sledijo po vrsti, npr. KO137, KO138, KO139, KO141) vendar so vmes luknje (manjka npr. KO140). Število izpisanih enot v snopu ustreza oznaki TVORJENI ZAPISI.

2. RBOB41R-RRI, 14. 5. 1981, 105 str. x 15 vrstic + 9 vrstic na 106. strani = 1584 tvorjenih zapisov (čitanih 1735, pravilnih 1721, napačnih 14). Zajeti so fascikli ŠE-01, SR-01, M 8 76 [?], GO-01, DO-01, LO-01, CE-01, CE-02, CE194, TR-01.
3. RBOB15C-RRI, 15. 5. 1981 (z roko je na vrhu zapisan datum 21. 5. 1981 in »za Glavana!«),⁹ 116 x 15 + 8 = 1748 zapisov (čitanih 1848, pravilnih 1843, napačnih 5). Zajeti so fascikli VI-01, RE-01, ŠD-01, KS-01.
4. RBOB7LB-RRI 26. 5. 1981, 87 x 15 + 9 = 1299 zapisov (čitanih 1357, pravilnih 1354, napačnih 3). Zajeti so fascikli SC-02, CT-01, PI-01.

⁸ Primož Jakopin in Marija Hribar domnevata, da bi bil to lahko računalničar Bojan Barlič (1946–1998).

⁹ Do Miha Glavana, tedaj vodje Rokopisnega oddelka NUK, sveženj očitno ni prišel.

5. nima glave z uporabniškim imenom, 27. 5. 1981, 122 x 15 + 2 = 1832 zapisov. Začne se z dokumentom TR64 in konča z LA98.

Skupaj svežnji vsebujejo 8233 izpisov. Kateri fascikli ali njihovi deli manjkajo in zakaj je število enot v avtorskem katalogu za 2502 pesmi večje kot v izpisih, urejenih po fasciklih, nisem raziskoval.

Računalniške iztise sem v naslovu poglavja označil kot zagonetne zato, ker o njih nihče nič ne ve: ne vodja projekta Boris Paternu ne njegovi sodelavki Irena Novak Popov in Marija Stanonik (slednja je na enem od iztisov sicer prepoznala svojo rokopisno opombo). Iztisi so bili sestavni del gradiva vseh 40 let od nastanka, odpiral pa ni škotel nihče; uporabniki so listali samo po katalogih in po gradivu v fasciklih. Lahko bi rekli, da gre za skrivnostno poglavje slovenskega NOB-pesništva in enigmatično poglavje slovenske literarne zgodovine. Skrivnostno ostaja, ker je bilo po tolikem času o njih mogoče izvedeti le malo, pozornosti pa je vredno, ker gre za enega od prvih srečanj slovenskega leposlovja z računalniki. Zgodnejši sta le dve objavi. Prva je knjiga Denisa Poniža *Slovenski jezik – literatura – računalniki*, ki je izšla leta 1974 v zbirki Znamenja založbe Obzorja, druga je knjiga oz. konkordančni *Slovar Prešernovega pesniškega jezika*, ki jo je pripravil nemški slovenist Peter Scherber za isto založbo leta 1977.

Digitalizacijo kataloga so opravili na RRC (Republiškem računalniškem centru),¹⁰ ki se je malo prej izpod okrilja Inštituta Jožef Stefan (TOZD RRC) osamosvojil v samostojno podjetje RRC Računalniške storitve. Računalniški sistem je veljal za enega večjih v Evropi in največjega na Balkanu.¹¹

O skrivnostnem projektu sem povpraševal pri povečini upokojenih računalničarjih: Roku Vidmarju z RCUL, Janezu Beštru, ki je vodja projekta IKT-posodabljanja na UL, Marku Martincu in Mišu Alkalaju z IJS in pri Primožu Jakopinu, ki je od starejših računalničarjev našim področjem še najbližje; njegova disertacija iz leta 1999 ima naslov *Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v slovenskem jeziku*. Rok Vidmar je identificiral račune RISC in poizvedbo razširil po računalniških forumih. Alkalaj je bil tedaj študent, tudi Jakopin se zaposlenih spomni bolj od daleč. Dali so mi vrsto novih možnih informatorjev: arhivar na RRC Jure Trenz, direktor podjetja Tomaž Kalin, pozneje direktor IJS, sistemski operater Janez Lesjak, Milena Botica in Mira Volk z IJS, vodja operaterjev Marija Hribar, Marko Jurca. Tomaža Kalina tedaj ni bilo več na čelu podjetja, tudi Janez Lesjak je bil že drugje, Jurca je bil premlad ... Po 40 letih ni ostalo v spominu nič od domnevnega naročila v obsegu kakih 400 ur tipkanja v računalnik. Na tem mestu poizvedovanje za zdaj prekinjam.¹²

¹⁰ Zasluge za razkritje inštitucije ima Rok Vidmar.

¹¹ *Zgodovina podjetja*. RRC.

¹² Vsem naštetim se za informacije zahvaljujem, zraven pa še Andreju Lebnu, Janku Klasincu z dLib in Mihaelu Simoniču z IJS za nasvete glede nove digitalizacije in vodji rokopisnega oddelka NUK Marijanu Rupertu za preverbo fondov.

Iz prijazne komunikacije z naštetimi, predvsem z Janezom Lesjakom, povzemam, da bi bil uporabnik RBOBN lahko krajšava za Roberta Bobnarja ali podobno ime. Podatke so tedaj spravljali na diske, vnos pa še ni potekal prek terminalskih tipkovnic, ampak z luknjanimi karticami. Za luknjanje so najemali tudi študente. Računalniki so uporabljali v glavnem samo velike črke, ker za male ni bilo tiskalnikov ali pa so bili zelo dragi. Za luknjanje kartic ni bilo potrebno veliko računalniškega znanja, pač pa »samo« poznavanje kakega računalniškega jezika. Lesjaku se zdi mogoče, da je bil v delo vpleten tudi kdo s FDV (takrat FSPN), ker jih je bilo precej, ki so tedaj na RRC uporabljali statistični program SPSS. Svetuje ogled kakega seznama diplomskih nalog ali arhiva raziskav, ki jih je financirala Raziskovalna skupnost Slovenije (RSS).

Od preverb, ki jih lahko človek opravi od doma, je ostala le še Digitalna knjižnica Slovenije. Iz digitaliziranega časopisja za leti 1980 in 1981 sem se z iskalnimi izrazi *RRC*, *računalniške storitve*, *partizansko pesništvo*, *NOB* ipd. poučil,¹³ da je bil RRC leta 1980 v finančnih težavah, da je skrčil poslovanje in da so bili pred njo uvesti nov informacijski sistem.¹⁴ Težave so bile očitno hitro mimo, saj že proti koncu leta objavljajo razpise v sodelovanju z drugimi podjetji.

Kdo je bil naročnik skrivnostne digitalizacije kataloga 10.735 bibliografskih enot? Vodja in obe sodelavki gotovo niso bili, saj med humanisti tedaj in še daleč pozneje ni bilo zavesti o uporabni vrednosti računalnikov pri raziskavah. Količina ni ravno majhna, in če čez palec izračunamo, da vzame vnos ene enote skupaj s pripravo in obdelavo poltretjo minuto, je bilo zanj potrebnih kakih 400 ur dela. Obstaja sicer možnost, da je kdo z inštitucij, ki so projekt administrirale, s samovoljnim naročilom mimo vednosti vodje in sodelavcev tiho rešil eksistenčne zadrege kakega svojega sorodnika, študenta računalništva, vendar se zdi od tega nespodobnega suma verjetnejša možnost, da je pretipkavanje katalognih listkov v računalnik na Jadranski ulici 21 naročil kdo od računalničarjev na RRC bodisi iz svojega literarnega interesa bodisi iz naklonjenosti partizanstvu. Stroški pretipkavanja kataloga bi šli v tem primeru na račun RRC-ja. Ta razlaga se zdi verjetnejša zaradi podmene, da so se na RRC-ju verjetno obračali precej večji denarji kot na projektu FF in ker bi digitalizacijo zbirke tam lažje umestili v kategorijo preizkušanja novih računalnikov ali pa v stroške izobraževanja računalniškega kadra ter jo s tem upravičili. Vse to so seveda zgolj nepreverjene in nepotrjene možnosti.

Dejstvo je, da digitalna zbirka nikoli ni bila uporabljena, saj sodelavci niso vedeli, kaj z iztisom početi naprej. Z iztisom si res niso mogli dosti pomagati, v pomoč bi bila lahko le digitalna zbirka, shranjena na diskih RRC-ja, kar pa je bilo popolnoma zunaj tedanjega slovenističnega, literarnovednega in humanističnega horizonta. Sodelavci so še naprej izhajali iz listkovnega kataloga in po njem čez pet let pripravili prvo knjigo antologije, z večletnim zamikom pa še ostale. Kdor koli je digitalni katalog

¹³ Večinoma gre za omembe v časopisu *Delo*, ki žal uporabnika muči z izredno težko berljivim tekstom, ki se povrh ne da kopirati v urejevalnik.

¹⁴ »Projekt za nov sistem financiranja.« *Delo* 9. 10. 1980.

že pripravil, je »naročniku« vestno izročil izdelek v štirih škatlah, ki s temle zapisom stopajo v strokovno zavest pod imenom »skrivnost kabineta 209 b«.

Načrt digitalizacije zbirke

Povzemam, da je projekt slovenskega odporniškega pesnjenja pustil za sabo naslednje:

- štiri knjige izbranih pesmi (eno petino vsega gradiva),
- 49 diplomskih nalog s komentarji,
- 150 fasciklov s teksti, ki so jih našli in preslikali sodelavci,
- tri kataloge (avtorskega in psevdonimnega, naslovov besedil in katalog glasil),
- računalniški iztis avtorskega kataloga,
- računalniški iztis zbirke po fasciklih.

Kako se lotiti digitalizacije tega v veliki meri unikatnega gradiva? Digitalizacija ima pred očmi dva cilja: zavarovanje unikatov pred morebitnim uničenjem z izdelavo digitalnih kopij in odprtje gradiva in zbirke javnosti na javnem in prosto dostopnem spletnem mestu. Prvi cilj bi uresničili s prednostno digitalizacijo fasciklov, ki so fizično najtežje obvladljivi del zbirke, drugi cilj pa s prednostno digitalizacijo že urejenega gradiva v štirih knjigah. Prvi cilj se zdi v tem trenutku prezahteven. Preslikava desettisočev listov v fasciklih¹⁵ bi zahtevala profesionalni pristop, projektna sredstva in angažma skupine ljudi. Vsega tega ni na razpolago in vprašljivo je tudi, ali bi bil v aktualni družbeni klimi projekt kdo pripravljen financirati. Zato predlagam pilotno digitalizacijo enega samega fascikla.

Drugi cilj bi bil lažje uresničljiv. Postavitev digitaliziranih knjig je varna po zakonski plati, saj je pri anonimnih besedilih minilo že 70 let od nastanka, znanstvena redakcija tekstov pa je 30 let po nastanku tudi že v javni lasti. Izrecna dovoljenja bi bilo treba pridobiti za tekste avtorjev, od katerih smrti še ni minilo 70 let, ali pa se sprijazniti z njihovim izpustom. Digitalizacijo bi lahko izvedli v NUK-u oz. pri dLib-u (Digitalni knjižnici Slovenije), vendar ti knjig zaradi zadostne prisotnosti v knjižnicah nimajo na prednostnem seznamu digitalizacij. Digitalizacija in pospletanje objavljenih knjig tudi ne bi pomenila nič za zavarovanje unikatnega gradiva, le fizični ogled skromnega števila pesmi bi preusmerili na digitalizirane pesmi iz knjig.

O pobožni in na kratki rok neuresničljivi želji digitalizacije diplom sem že napisal, ostane samo še premislek glede katalogov, tistih listkovnih in onega na računalniškem iztisu. Pravzaprav ni druge izbire, še najbolj obetavno se zdi začeti z avtorskim

¹⁵ 150 fasciklov po okroglo 150 strani dá 22.500 strani, če prištejemo še 15.000 katalognih listkov, pa znese 37.500 strani.

katalogom, saj edino tako dobimo ogrodje, ki ga potem počasi napolnjujemo s pesemskim gradivom. Toda katerega od katalogov izbrati za izhodišče? Sprva se je zdelo, da bi bila najhitrejša digitalizacija računalniškega iztisa avtorskega kataloga. Iz tega se da generirati tudi katalog psevdonimov in katalog prvih verzov ter katalog pesmi po mapah, ki jih je bilo treba na listkih ustvariti posebej. Kmalu so se pokazale težave take bližnjice: 1. računalniški katalog je za okrog 2000 besedil skromnejši od listkovnega, 2. v njem znajo biti napake, ki so jih kasnejše redakcije listkovnega kataloga odpravile, 3. elektronski katalog ne pozna malih črk, 4. optično prepoznavanje (OCR) bi zaradi neenakomernega odtisa črk na papirju spremljalo preveč napak in nuja po njihovem ročnem odpravljanju. Iztis kataloga po fasciklih je za dodatnih 1800 pesmi skromnejši od avtorskega, tako da pride še manj v poštev kot prvi.

Po premisleku predlagam kot prednostno ponovno digitalizacijo listkovnega kataloga. Uporabnost nove digitalne zbirke bi povečali z večjim številom polj od zgolj treh v digitalizaciji iz leta 1980/1981. Ta naj bodo: Zaporedna številka | Avtor | Psevdonim | Prvi verz | Naslov pesmi | Vir | Signatura | Datum nastanka | Kraj nastanka | Variante | Objava | Jezik | Uglasbitev | Redakcije | Komentar redaktorja | Datum vpisa | Ime vpisovalca | Komentar vpisovalca.¹⁶ Ker pa je tudi to zalogaj v količini kakih 500 ur študentskega tipkanja, kar pomeni zaokroženih 5000 evrov, je potreben še dodatni premislek o tipu projekta.

Idealno bi bilo, ko bi projekt prijavil Oddelek za slovenistiko, saj mu manjka takih povezovalnih dejavnosti in je že večkrat izrazil potrebo po večji raziskavi, ki bi povečala njegovo vidnost in okrepila vezi med člani. Projekt bi prijavi na enem od slovenskih ministrstev, poleg tistih za kulturo in znanost mislim tudi obrambno ministrstvo. Nemško obrambno ministrstvo npr. financira nekatere nemške literarnovedne projekte.¹⁷ Ali pa na razpise za digitalizacijo, vključevanje študentov v raziskovanje ipd. Ker aktualna oblastna garnitura partizanstvu ni naklonjena, bi se bilo dobro razgledati še po evropskih projektih.¹⁸

Zunaj sfere prijavljenih projektov je pritegnitev študentov takó, da bi z delom na projektu izpolnili del svojih študijskih obveznosti. Ob zasičenosti seminarjev z rednimi temami in ob vedno manjšem številu vpisanih študentov je študentsko delo samo delna rešitev.

¹⁶ Neži Kočnik, ki se je lotila pretipkavanja in vnesla prvih 1300 enot, hvala za koristne sugestije glede potrebnih stolpcev in glede časa, ki bo potreben za tipkanje.

¹⁷ Npr. tübinški projekt Cassandra literarnega zgodovinarja Jürgena Wertheimerja ([Kako romani napovedujejo vojno](#), Slovlit 2. julija 2021).

¹⁸ Andraž Jež, ki je prevzel skrb za digitalizacijo zbirke in na oddelčni seji 14. septembra 2021 predstavil opravljeno delo in načrte za naprej, je poročal o naklonjenem odzivu kolegov, ni pa se nadejati kake oddelčne finančne podpore. S podobnimi zadregami v zvezi z inštitucionalno podporo digitalnim zbirkam poročajo tudi drugod po svetu, npr. John Wall, Institutional Support for DH Websites, [Humanist Discussion Group 17. sept. 2021](#).

Tretja možnost je angažma slehernega zainteresiranega posameznika, ki bi v duhu skupnostne ali občanske znanosti zastavili delo. Izkušnje ponujajo podobni projekti pod oznako ljudske znanosti, na prvem mestu Zbirka partizanskih spomenikov, ki od leta 2013 poteka na Geopediji.¹⁹

Ustvarjeni digitalni katalog partizanske poezije bi pridružili obstoječim zbirkam na oddelku (katalogu diplom, kmečkih povesti, zgodovinskih romanov in digitaliziranega leposlovja).²⁰ Uporabnik bi v katalogu našel signaturo pesmi, ki ga zanima, in pesem poiskal v ustreznem fasciklu v kabinetu 209 b, vse dokler ne bi bile preslikane in na klik dosegljive izza domačega računalnika tudi pesmi same.

Sklep

Sledenje skrivnostnemu izvoru digitalne zbirke partizanske poezije je bilo koristno, ker je ponovno uzavestilo, kako pomembno je ohranjati dokumente in skrbeti za njihovo vidnost in uporabnost. S pozabo ali uničenjem dokumentov izgine tudi preteklost sama, nadomesti jo mit. Človeški spomin je skrajno nezanesljiv, nanj stavimo radi prav zato, ker nam omogoča modifikacijo dejanskosti. Izkušnja z zbirko potrjuje strah, da je eksistenca digitalnih dokumentov kratkotrajna. Z digitalizacijo napravimo kopijo, ki odvzema strah pred uničenjem unikatov, vendar sama digitalizacija ni dovolj, potrebno je stalno osveževanje digitalnih podatkov, njihova konverzija v sodobnejše formate in izdelava novih in novih kopij, vse to pa se zgodi le, če so podatki v uporabi in če je po njih trajno povpraševanje. Tale prispevek naj bo korak v to smer.²¹

Članek se navezuje na moji prvi dve strokovni objavi v *Jeziku in slovstvu*, tj. na članka o prvih majnikih in motivih Komunističnega manifesta v delavski poeziji.²² Navezava ni samo vsebinske narave, ampak je tudi metodološko sorodna. V vseh primerih je bila izhodišče podatkovna zbirka. Slovenska literarna zgodovina je konec 70. let, ko sem kot stažist raziskovalec začel svojo raziskovalno pot, ob deklarativni usmerjenosti k umetniškemu besedilu samemu v praksi izhajala iz izčrpnega in kontekstualno vpetega gradiva.

Korpus 12.000 pesemskih besedil 2437 avtorjev preseneča s svojim neverjetnim obsegom in vsaj za slovenski prostor med drugo svetovno vojno ukinja pregovor,

¹⁹ *Partizanski spomeniki na Geopediji*. Wikiverza.

²⁰ Prvih 1300 enot si je po zaslugi Mihaela Simoniča mogoče poskusno ogledati na naslovu *Katalog uporniškega pesništva*.

²¹ Prispevek ima še dva namena: posvečen je okrogli obletnici Irene Novak, razume pa naj se tudi kot opozorilo na tradicijo slovenskega svobodoljubja in uporništva, ki ga je artikuliral Prešeren z verzi *Manj strašna noč je v črne zemlje krilu, kot so pod svetlim soncem sužni dnovi* in ki je na petkovih protestih proti avtoritarni oblasti leta 2020 in 2021 (na njih je videti tudi Ireno) ponovno na delu. Članek posvečam tudi spominu Borisa Paternuja, ki je umrl 26. novembra 2021.

²² Miran Hladnik. *Leposlovje Prvih majnikov*. *JiS* 25 (1978/79). 134–137; *Komunistični manifest in slovenska predvojna neumetniška verzifikacija*. *JiS* 27 (1981/82). 70–79.

da muze med vojno molčijo (*Inter arma musae silent*). Preseneča tudi z umetniško kvaliteto pesmi verziranih pesnikov, sem in tja pa tudi slučajnih avtorjev, in nas prepričuje, da je korpus legitimen sestavni del slovenske pesemske tradicije in s tem tudi literarne zgodovine. Korpus, ki je nastal iz skrbi za nacionalno preživetje, je brez dvoma nacionalno izjemno relevanten, ima pričevanjsko vrednost in je človeško pretresljiv. Povrhu gre za eno večjih literarnovednih zbirk. Njeno pospletenje je nujno tako s strokovnega kot z nacionalnega vidika.